

ІСТОРІЯ

УДК 930.85(438):323.2|«1945/1956»
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/79-2-1>

Всеволод СЕРГІЄНКО,
orcid.org/0009-0005-1997-8679
аспірант кафедри всесвітньої історії
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна) vsserhienko@gmail.com

РЕПОЛОНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРИ СІЛЕЗІЇ 1945–1956 РР. НА СЛУЖБИ ІДЕОЛОГІЇ

У статті охарактеризовано дефініції понять «реполонізація», «народна демократія», «повернуті землі», «ідеологія», «пропаганда», «сталінізація». Детально описано процес ідеологічної пропаганди в культурі у Сілезії у перші післявоєнні роки. Автор акцентує увагу на використанні пропаганди для зміцнення комуністичної ідеології через друковані видання, плакати, кіно та інші засоби масової інформації активно пропагувалися комуністичні ідеали, радянсько-польська дружба та необхідність побудови соціалістичного суспільства. Джерельну базу дослідження становлять газети і змі: «Rzeczpospolita», «Przekrój», «Naprzód Dolnośląski», «Górnoślązak», кінофільми: «Пісня тайги», «Червоний галстук», «Два бійці», «Рядовий Олександр Матросов» і т. д. Мета статті полягає в дослідженні процесу зміни культурного ландшафту Сілезії після Другої світової війни. Проаналізувати як комуністична влада використовувала культуру як інструмент для зміцнення свого панування та формування нової польської ідентичності. Через аналіз джерел, які могли використовуватися для формування нової ідентичності в Сілезії, було встановлено, що реполонізація Сілезії та культура була постійно присутня на сторінках зазначених газет та фільмів. Історія Польщі формувалася відповідно до потреб ідеології. Акцентувалася роль Радянського Союзу у визволенні Польщі, а негативні аспекти радянської окупації замовчувалися. Різні культурні заходи, такі як свята, фестивалі, кінопокази, використовувалися для пропаганди комуністичних ідей та створення атмосфери підтримки радянського режиму. Пропаганда формувала у людей почуття страху, залежності від Радянського Союзу та неприязні до інших ідей. Мета культури полягала у формуванні нової польської ідентичності, заснованої на комуністичних цінностях та залежності від Радянського Союзу. Культура мала бути інструментом пропаганди комуністичних ідей, виховання нового соціалістичного громадянина та зміцнення влади партії. Культура мала боротися з так званою «буржуазною культурою», яка вважалася застарілою та шкідливою для нового суспільства.

Ключові слова: Сілезія, реполонізація, ідентичність, «повернуті землі», «народна демократія», ідеологія, культура, пропаганда, сталінізація, засоби масової інформації.

Vsevolod SERHIENKO,
orcid.org/0009-0005-1997-8679
Graduate Student at the Department of World History
H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
(Kharkiv, Ukraine) vsserhienko@gmail.com

REPOLONIZATION OF SILESIAN CULTURE IN 1945–1956 IN THE SERVICE OF IDEOLOGY

The article characterizes the definitions of the concepts of «repolonization», «popular democracy», «returned lands», «ideology», «propaganda», «Stalinization». The process of ideological propaganda in culture in Silesia in the first postwar years is described in detail. The author emphasizes the use of propaganda to strengthen communist ideology through print, posters, cinema and other media, which actively promoted communist ideals, Soviet-Polish friendship and the need to build a socialist society. The source base of the study is newspapers and mass media: «Rzeczpospolita», «Przekrój», «Naprzód Dolnośląski», «Górnoślązak», movies: «Taiga Song», «Red Tie», «Two Fighters», «Private Oleksandr Matrosov», etc. The purpose of the article is to study the process of changing the cultural landscape of Silesia after World War II. To analyze how the communist government used culture as a tool to strengthen its dominance and form a new Polish identity. By analyzing the sources that could be used to form a new identity in Silesia, it was found that the repolonization of Silesia and culture were constantly present in the pages of these newspapers and films. The history of Poland was shaped according to the needs of ideology. The role of the Soviet Union in the liberation of Poland was emphasized, while the negative aspects of the Soviet occupation were silenced. Various cultural events, such as holidays, festivals, and film screenings, were used to promote communist ideas and create an atmosphere of support for the Soviet regime. The propaganda created a sense of fear, dependence on the Soviet Union, and hostility to other ideas. The goal

of culture was to form a new Polish identity based on communist values and dependence on the Soviet Union. Culture was to be an instrument of propaganda of communist ideas, education of a new socialist citizen, and strengthening of the party's power. Culture was supposed to fight against the so-called "bourgeois culture", which was considered outdated and harmful to the new society.

Key words: *Silesia, repolonization, identity, «returned lands», «popular democracy», ideology, culture, propaganda, Stalinization, media.*

Постановка проблеми. У 1945–1956 рр. у Сілезії з'явилися численні пропагандистські публікації, що мали на меті поширювати бажані повоєнні концепції, пропагувати певне ставлення до національної історії та її оцінку. Друковані видання ідеологічного характеру пояснювали та популяризували погляди на соціальне та економічне життя, які відповідали концепції класової боротьби. У вужчому розумінні вони представляли складні економічні умови, великі, часто непосильні тягарі для відбудови та розбудови держави, необхідні методи та способи праці, колективно організоване дозвілля, постійні проблеми забезпечення себе так званими предметами першої необхідності тощо. Полягає у дослідженні того, як комуністична влада Польщі після Другої світової війни використовувала культуру як інструмент для проведення політики реполонізації на «повернутих землях», зокрема в Сілезії.

Методологія дослідження. Методологія заснована на принципах історизму, об'єктивності та системності, дозволила розглянути інструментарій змін культурної ситуації в Сілезії через призму пропаганди в ЗМІ. Були застосовані історико-хронологічний та історико-системний методи, застосовано комплексний підхід, який поєднує теоретичні та емпіричні методи для ґрунтового аналізу та висновків.

Аналіз досліджень. Дослідженнями питання реполонізації культури у пропаганді Сілезії 1945–1956 рр. займалися З. Бершинський (Бершинський, 2015), Л. Біласевич (Біласевич, 2010), А. Буйко (Буйко, 2012), Б. Лінек (Лінек, 2004), К. Корделл (Корделл, 2018), Т. Камуселла (Камуселла, 2010), Р. Кудельський (Кудельський, 2016), М. Малік (Малік, 2023), К. Хеффнер (Хеффнер, 2011), М. Чаплинський (Чаплинський, 2020), О. Шупик (Шупик, 2006) та інші дослідники. В польській сучасній історіографії погляди на процеси формування культури та ідентичності в Сілезії у 1945–1956 рр. певною мірою сходяться. Так А. Буйко, пише, що у перші роки після закінчення Другої світової війни кінотеатр здебільшого використовувався як інструмент пропаганди. У цей період глядачі в Ольштинському воєводстві мали змогу дивитися не лише радянські та польські фільми, але й англійські, американські,

французькі та італійські. Однак в основному демонструвалися радянські фільми. Особливою формою кінопоказів були так звані кінотури, які мали на меті охопити менші містечка Сілезії (Буйко, 2012). М. Малік, пише, що у 1945–1956 рр. наслідки війни були ліквідовані, промисловість націоналізована, сільське господарство колективізовано, а приєднані райони об'єднані з рештою країни. У Сілезії польська влада хотіла реалізувати культурний і економічний план розвитку. Завдання було важким, оскільки «повернені землі» вимагали вирішення проблем соціального характеру, упорядкування та активізації культурного життя через пресу, радіомовлення і кіноіндустрію. Масово відкривалися: бібліотеки, читальні та танцювальні та кіно зали, театральні, музичні, балетні та корпоративні оркестри і все це під егідою ідеології (Малік, 2023).

Джерельною базою дослідження є Закон про встановлення 1 травня державним святом, Декрет про встановлення Національного дня перемоги і свободи, Закон про встановлення Національного свята відродження Польщі, Закон про створення та сферу діяльності Центрального органу радіомовлення, Закон про кінематографію, а також газети: «Rzeczpospolita», «Przekrój», «Naprzód Dolnośląski», «Górnoślązak», кінопродукція: «Пісня тайги», «Червоний галстук», «Два бійці», «Рядовий Олександр Матросов». Для Сілезії 1945–1956 рр. були часом значних перетворень, пов'язаних з завершенням Другої світової війни та зміною політичних кордонів. Цей період характеризувався необхідністю відбудови, зміцнення нової ідентичності та формування культурного ландшафту. Саме в таких умовах засоби масової інформації (ЗМІ) відігравали виключно важливу роль у пропаганді культури. Вони були інструментом як культурного розвитку, так і політичної боротьби. Розуміння цього контексту дозволяє краще оцінити складність культурних процесів, що відбувалися на «повернутих територіях» в той час.

Мета статті – проаналізувати, як комуністичний режим в Польщі використовував культуру та ЗМІ для досягнення своїх політичних цілей, зокрема для зміцнення своєї влади та формування нової національної ідентичності на «повернутих територіях».

Виклад основного матеріалу. Публікації, що використовувалися для поширення комуністичної ідеології, характеризувалися об'ємним, детально розробленим змістом, який іноді вимагав індивідуального, уважного прочитання. Аргументи авторів, особливо ті, що входили до змісту видань, надрукованих після об'єднавчого з'їзду ППС і ППР, зазвичай зводилися до типізації внутрішніх і зовнішніх ворогів, які заважали, а то й перешкоджали виконанню менших чи більших зобов'язань, наприклад, збільшенню виробництва, підвищенню рівня добросусідської допомоги (Біласевич, 2010).

Діяльність різного роду «саботажників і ворогів народу», детально зображена, насамперед, у змісті памфлетів, надрукованих ПОРП, описувала засоби, за допомогою яких переобтяжена громада, головним чином селянство, намагалася захистити себе (Малік, 2023).

«Непереможна Червона Армія» постійно присутня у змісті численних памфлетних документів – жертви, принесені всім радянським народом, а також його внесок у перемогу над фашизмом, нацизмом і зміцнення демократії та миру в усьому світі. Більшість цих публікацій одночасно документували насадження комуністичних ритуалів, які з кожним наступним повоєнним роком практикувалися з дедалі більшою інтенсивністю. Приводом для цього слугували нові політичні свята та річниці важливих подій, у тому числі радянських, встановлені Сеймом Республіки Польща у 1945 р. та в наступні роки (Корделл, 2018).

Друковані матеріали, що містять інформацію про такі святкування, свідчать про домінування СРСР, який прагнув перетворити звільнену Червоною армією Польщу на сателіта СРСР. Збережені публікації слід розглядати як провісники залежного становища Польщі по відношенню до Радянського Союзу та передвісники сталінізації життя. На основі культурних реалій, описаних в ефемерних і неперіодичних друкованих виданнях, у тому числі культури книги, можна також вивчати періоди, інтенсивність і види діяльності в культурній сфері з метою поширення і зміцнення комуністичної ідеології на територіях, що входили до радянської сфери впливу (Лінек, 2004).

Матеріали, що показують площини проникнення концепції побудови суспільства в Польщі за зразком радянського, розкривають діяльність двох типів суб'єктів у цьому напрямку: 1) радянських культурних інституцій, які організувалися в межах дислокованої в Нижній Сілезії радянської армії; 2) польських державних установ, громадських організацій, політичних партій та національних і

регіональних об'єднань радянських симпатиків, а також різного роду комітетів, створених у всіх великих містах Нижньої Сілезії для організації святкування річниць різних подій або нових політичних свят, найчастіше не пов'язаних з історією, традиціями та культурою польської держави (Камуселла, 2010).

Судячи зі збережених плакатів, оголошень, афіш, святкових програм і запрошень, законів найбільшою популярністю користувалися День праці 1 травня, що було закріплено законодавчо Сеймом ПНР (Закон про встановлення 1 травня державним святом, 1950), День Перемоги 9 травня, (Декрет про встановлення Національного дня перемоги і свободи, 1945), річниці Липневого маніфесту 22 липня 1944 р., що відзначалися як Національне свято відродження Польщі (Закон про встановлення Національного свята відродження Польщі, 1945). Також щорічно відзначалися так звані місяці польсько-радянської дружби або місяці поглиблення польсько-радянської дружби. У Нижній Сілезії це найчастіше були вересень, жовтень і листопад. У цей час організувалися різні відкриті заходи, такі як цикли наукових лекцій, читання політичних доповідей або урочисті академії мистецтв, під час яких співали російські народні пісні, танцювали і декламували твори радянських революційних художників (Берешинський, 2015).

Згідно зі збереженими документами, програми святкування всіх ідеологічних і політичних свят та ювілеїв будувалися за єдиною схемою: 1) підкреслювалася сила Червоної/Радянської армії; 2) її заслуги у наданні та утриманні Польщею Західних і Північних земель, «повернутих земель»; 3) обговорювалися поточні політичні проблеми; 4) у культурній чи радше художньо-розважальній частині презентувався російський фольклор, короткометражні поетичні твори, іноді радянські фільми (Лінек, 2004).

Документи чітко вказують на те, що відзначення нав'язаних населенню свят, особливо раніше невідомих, вимагало попередньої підготовки. Для цього використовувалися листівки та пам'ятні гравюри, видані великими накладками, наприклад, 600 примірників. У їхньому змісті обґрунтовувався сенс і важливість святкувань, а також наводилися правила належної поведінки. Через листівки також лунали заклики до демонстрацій єдності, до масової участі в маршах, маніфестаціях, демонстраціях, мітингах, страйках тощо. Таким чином, джерела показують, як впроваджувався новий порядок, комуністичні ритуали. Публікації документують процес, спрямований

на уніфікацію звичаїв і культури в усьому підконтрольному СРСР блоці країн «народної демократії» (Хеффнер, 2011).

Згідно з дослідженими матеріалами, близько 1948 р. зі змісту пропаганди зникли настанови та інструкції. Ймовірно, що введені соціальні обмеження і заборони на той час охопили настільки значні сфери суспільного життя, що відпала необхідність видавати нові з такою інтенсивністю або повторювати їх (Вуйцецька, 2020). Заслуги Червоної Армії, яка «героїчно боролася проти фашистських загарбників за визволення Польщі від німецької окупації», згадувалися в кожну річницю битви під Леніно (Могильовська область, БРСР), яка урочисто відзначалася в Нижній Сілезії 13 і 14 жовтня, починаючи з 1945 р. З 12 жовтня 1950 р. річниця Леніно стала святом – Днем Війська Польського. На нижньосілезьких плакатах 1945–1946 рр. 13 і 14 жовтня були датами битви під Леніно – моменту, коли польська дивізія вийшла з бою. Найстаріший документ, що вшановує бойове хрещення солдатів Берлінга, був виданий у Вроцлаві з ініціативи Окружної профспілкової комісії. У ньому зазначалося, що в битві під Леніно солдати Першої дивізії своєю кров'ю скріпили вічний союз з Радянським Союзом, і своєю кров'ю вони змили пляму ганьби, яка була на польському народі після відходу Армії Андерса. Тільки шлях, обраний солдатами Першої дивізії, був правильним». Описана публікація є першим серед збережених друкованих видань прикладом публічної дискредитації участі польських збройних сил, підпорядкованих уряду Республіки Польща у вигнанні, які в СРСР зазвичай називали Армією Андерса, у боротьбі за свободу Польщі (Реплевич, 2023).

Дискредитація солдатів Війська Польського на Заході, вигнанців із Сибіру, які пам'ятали заслання та ув'язнення НКВС і депортацію до ГУЛАГу, супроводжувалася наголосом на союзи та дружбі з Радянським Союзом: нехай два братні народи будуть об'єднані союзом на віки вічні заради творчої праці та зміцнення миру. Зміст розглянутих друкованих матеріалів підтверджує ігнорування безпосереднього досвіду та пам'яті польських поселенців, які прибули з територій, окупованих Радянським Союзом під час Другої світової війни. Автори плакатів, закликів і плакатів, нехтуючи подіями 17 вересня 1939 р., писали: маючи такого потужного сусіда, як Радянський Союз, ми можемо бути впевнені, що 1939 р. ніколи не повториться (Марциняк, 2020).

Пропагандистський зміст представленої групи листівок і неперіодичних видань впливав на аудиторію, постійно викликаючи почуття страху, побо-

ювання нової війни. На думку всіх відправників публікацій, Радянська армія була єдиною великою державою, яка вже довела свою силу перемогою у Другій світовій війні. Відбитки підтверджують, що не було віри в силу зброї чи незалежність Народної Польської Армії. Таким чином, громадськість отримала чіткий сигнал, що присутність Червоної армії на західних землях є необхідністю. Інформація, що містилася в листівках і пам'ятних гравюрах, опублікованих з нагоди свят і військово-політичних річниць, часто відлунювала страхом, постійно зображуючи загрозу, як зовнішню, так і внутрішню (Кудельський, 2016).

Хоча популярна серед нижньосілезьких мешканців пісня співала: «...Не віддамо Вільнюс, не віддамо Вільнюс, ми не віддамо місто Вільнюс. Одна бомба сильна, інша бомба сильна і ми знову повернемося до Вільнюса», репатріанти побоювалися чергового військового конфлікту. Сілезію заселяли люди, переконані, що вони «втратили все». Їхнім єдиним багажем часто був травматичний досвід, спричинений варварською політикою, яку проводили окупаційні війська щодо поляків (Войцеховський, 1946).

Труднощі організації повсякденного життя після війни, невизначеність майбутнього і туга за домом викликали у них почуття незахищеності, яке ще більше посилювалося постійними погрозами. Загрози виникали, серед іншого, через тогочасну міжнародну політичну ситуацію, яка детально описувалася в памфлетах і періодичних виданнях, наприклад, підрич західного кордону Польщі на річках Одер і Нейсе «англо-саксонськими реакційними колами» у промовах державного секретаря США Джеймса С. Бірнса і міністра закордонних справ Великої Британії Е. Бевіна. Ці ситуації погано сприймалися мешканцями Нижньої Сілезії. Вони підтверджували юридичну невизначеність західного кордону, при усвідомленні непорушності східного кордону, посилювали передчуття і страхи повернення німців та робили подальші примусові переселення більш вірогідними. Присутність Радянської армії за таких обставин могла сприяти прийняттю неодноразово повторюваних у памфлетах і пам'ятних друкованих виданнях заяв про союз із СРСР та необхідність побудови блоку соціалістичних держав, всіма силами влада хотіла викоринити так звану «буржуазну культуру» (Чаплинський, 2020).

Цікаво, що деякі з публікацій демонструють перевагу культури над політикою і болоче минуле радянсько-польських відносин. Друковані видання документують, серед іншого, вдячність нижньосілезької спільноти за культуру,

мистецтво, незалежно від національності митців, творців. Прикладом цього можуть бути виступи радянських акторів, музикантів і танцюристів, які користувалися популярністю серед легницької публіки і часто відновлювалися, особливо у 1945 і 1946 рр., а також у 1954–1956 рр. Цілеспрямовану ідеологізацію громадськості та канали її поширення можна вивчати на основі списків книг, радіомовлення (Закон про створення та сферу діяльності Центрального органу радіомовлення, 1949), кінематографа (Закон про кінематографію, 1951), особливо творів Леніна і Сталіна, Берута, що містяться в брошурах про наступні етапи конкурсів читання, організованих Союзом селянської самопомогі, Центральною бібліотечною радою та Міністерством культури і мистецтв (Лінек, 2004).

Про інтенсивну популяризацію радянського кінематографа свідчать також численні збережені у бібліотечних електронних фондах репертуари нижньосілезьких кінотеатрів. Хронологія збережених репертуарів вказує на те, що від початку 1946 р. нижньосілезьких шанувальників запрошували на кіносеанси, за якими слідували фестивалі, тижні або місяці з «найкращими радянськими фільмами» (Буйко, 2012).

Проаналізовані нетрадиційні матеріали вказують на те, що покази радянських фільмів активізувалися особливо перед річницями захоплення влади більшовиками в Росії та місячниками дружби з СРСР. Хронологічно найстаріша афіша інформувала про показ «великого історичного фільму радянського виробництва» під назвою «Кутузов» (1943) режисера В. Петрова. Показ відбувся 8 лютого 1946 р. у вроцлавському кінотеатрі «Визволення», що діяв при школі в Зенпліні. Картина була раніше відома мешканцям Легниці, де 5 травня 1945 р. розпочав роботу перший постійний нижньосілезький кінотеатр «Полонія» (Буйко, 2012).

Репертуарні джерела свідчать, що ритуал екслюзивних показів радянських фільмів започаткував вроцлавський кінотеатр «Варшава» 13 травня 1946 р., представивши епопею про дружбу і братерство «Два бійці» (1943) Л. Лукова (Слободян, 2017). Кінопропозиція радянської кіностудії «Мосфільм», засоби масової інформації, які було спрямовано на нижньосілезьку аудиторію, поступово розширювалася. Наприклад, у репертуарі кінотеатру «ЛОТ» за жовтень 1948 р. повідомляється, що під гаслом «Найкращі радянські фільми» демонструвалися найновіші: «Пісня тайги» (1947) І. Пир'єва (1901–1968), нагороджена на фестивалі в Маріїнських Лазнях, та «Червоний галстук» (1948) М. Саук (1909–1986) і В. Сухобокова (1910–1973), що показує роль школи та

піонерської організації у вихованні нового комуністичного покоління. Наступного місяця в кінотеатрах демонструвалися «Сілезія», «Полонія» та «Піонер» демонстрували фільми 1930-х років (Шупик, 2006).

У перелічених кінотеатрах також демонструвалися останні фільми «Мосфільму» – картини, що оспівують героїзм радянських солдатів під час Другої світової війни та представляють героїв, удостоєних найвищої військової нагороди СРСР – ордена Героя Радянського Союзу, такі як «Рядовий Олександр Матросов» (1947) Л. Лукова (1909–1963). Недвозначна тематика радянських фільмів, багато з яких увійшли до класики світового кінематографа, мала на меті викликати почуття симпатії до СРСР і нового, звільненого, щасливого комуністичного суспільства, зображеного в постановках (Слободян, 2017).

Характер радянських екранізацій, особливо воєнних, сформував у молодих покоління глядачів вибірковий і викривлений образ недавньої історії. Фільми представляли минуле очима радянських сценаристів, цензорів, режисерів та акторів. Можливо, зображуючи щасливе життя радянських громадян, кінопродукція також мала на меті пом'якшити пам'ять про радянське вторгнення та окупацію. Однак особистий і свіжий досвід мешканців прикордоння і сибіряків не був пом'якшений. Листівки та пам'ятні документи, особливо видані між 1945 і 1949 рр., свідчать про те, що нові свята функціонували паралельно з урочисто відзначеними церковними святами (Маршалек, 2008).

Автори пропагандистських публікацій, що пропагували радянські ритуали, охоче і часто посилювалися на кілька вибраних періодів у минулому Польщі: 1) недавні події, такі як вереснева поразка, Друга світова війна і визволення; 2) часи «держави націонал-демократії і санації» та «диктатури Пільсудського»; 3) період П'ястівської Польщі, дуже важливий через обґрунтування нових кордонів і значне скорочення території країни. Автори пропагандистських публікацій також описували Першу республіку, особливо селянський збройний рух і повстання Костюшка, причому повстання 1784 р. безпосередньо пов'язували з переможною битвою 1410 р., і так званий Другий Грюнвальд – період 1939–1945 рр., що завершився поразкою Третього Райху (Лаборевич, 2023).

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що немає сумнівів, що виявлені випадковості, як інформаційні, так і маніпулятивні, представляли вибрані періоди польської історії з метою пропаганди ідеології комунізму. Такий підхід був особливо помітний у змісті

законів та декретів документів, опублікованих між 1945 і 1950 рр., хоча слід нагадати, що збереглася невелика кількість друкованих видань, опублікованих і розповсюджених між 1949 і 1955 рр. Цікаво також відзначити використання певних типів листівок і неперіодичних друкованих видань для представлення обраного змісту.

Дослідження культури Сілезії в 1945–1956 рр. дозволяє зробити висновок про те, що ідеологічна інструменталізація культури мала далеко-

сяжні наслідки. З одного боку, вона призвела до збіднення культурного життя, втрати творчої свободи та появи численних ідеологічних штампів. З іншого боку, вона сприяла формуванню певної частини суспільства, яка прийняла комуністичну ідеологію та стала її активним носієм. Аналіз цього періоду є важливим для розуміння того, як тоталітарні режими маніпулюють культурою та як це впливало на населення Сілезії та і населення ПНР загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bereszyński Z. Władza, społeczeństwo i działalność opozycyjna na pograniczu Śląska Opolskiego i Czechosłowacji w latach 1945–1989. *Starostwo Powiatowe w Prudniku*. 2015. URL: <https://powiatprudnicki.pl/download/attachment/23166/wielka-ksiega-opozycji-na-pograniczu-tom-2.pdf> (дата звернення: 12.09.2024).
2. Bialasiewicz L. Upper Silesia: Rebirth of a Regional Identity in Poland. *Regional & Federal Studies*. 2010. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/714004749> (дата звернення: 07.09.2024).
3. Bujko A. Dzieje powojennej kinematografii na Warmii i Mazurach (1945–1950). *Meritum*. 2012. URL: <https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Meritum/Meritum-r2012-t4/Meritum-r2012-t4-s157-172/Meritum-r2012-t4-s157-172.pdf> (дата звернення: 11.09.2024).
4. Cordell K. Politics and Society in Upper Silesia Today: The German Minority Since 1945. *Cambridge University Press*. 2018. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/abs/politics-and-society-in-upper-silesia-today-the-german-minority-since-1945/8DAC5D1BB51E67DDD170BF08F518919B> (дата звернення: 05.09.2024).
5. Czapliński M. Szkice archiwalno-historyczne. *Archiwum Państwowe w Katowicach*. 2020. URL: <https://katowice.ap.gov.pl/images/uploads/pliki/szkice-archiwalne-17.pdf> (дата звернення: 15.09.2024).
6. Dekret z dnia 8 maja 1945 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Zwycięstwa i Wolności. *PREZ. KRAJOWEJ RADY NARODOWEJ*. 1945. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.Nsf/download.xsp/WDU19450210116/T/D19450116L.pdf> (дата звернення: 17.09.2024).
7. Heffner K. Historical divisions of the territory in Central Europe and in different states of the world. *Łódź–Opole*. 2011. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=d16bb5593a0d1e9b706e70ace5e2b75c5aea1786#page=59> (дата звернення: 12.09.2024).
8. Kamusella T. Ethnic Cleansing in Silesia 1950–89 and the Ennationalizing Policies of Poland and Germany. *Patterns of Prejudice*. 2010. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/003132299128810551> (дата звернення: 15.09.2024).
9. Kudelski R. REWINDYKACJA DÓBR KULTURY NA DOLNYM ŚLĄSKU W LATACH 1945–1949. *Kwartalnik Historyczny Rocznik*. 2016. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/601969.pdf> (дата звернення: 11.09.2024).
10. Łaborewicz E. Od placu Stalina do alei Piłsudskiego 70 lat Archiwum Państwowego we Wrocławiu Oddziału w Legnicy (1953–2023). *Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Legnicy*. 2023. URL: https://www.wroclaw.ap.gov.pl/sites/default/files/publikacje/od_placu_stalina_do_alei_pilsudskiego.pdf (дата звернення: 09.09.2024).
11. Linek B. Recent Debates on the Fate of the German Population in Upper Silesia 1945–1950. *German History*. 2004. URL: <https://academic.oup.com/gh/article-abstract/22/3/372/579246?login=false> (дата звернення: 10.09.2024).
12. Malik M. Działania oświatowo-kulturalne w zakładach pracy na Dolnym Śląsku w latach 1945–1950. *Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu*. 2023. URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/cniw/2/ccniw202.pdf> (дата звернення: 12.09.2024).
13. Marciniak W. 17 września 1939 roku w sowieckiej propagandzie, czyli próba usprawiedliwienia bezprawia. *Polskie Radio Historia*. 2020. URL: <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/3241649,17-wrzesnia-1939-roku-w-sowieckiej-propagandzie-czyli-proba-usprawiedliwienia-bezprawia> (дата звернення: 17.09.2024).
14. Marszałek R. Kino powojenne. 1945–1989. *Warszawa*. 2008. URL: <https://akademiapolskiegofilmu.pl/pl/historia-polskiego-filmu/artukuły/kino-powojenne-1945–1989/219> (дата звернення: 18.09.2024).
15. Replewicz M. Bitwa pod Lenino. *Dzieje.pl*. 2023. URL: <https://dzieje.pl/tag/bitwa-pod-lenino> (дата звернення: 02.09.2024).
16. Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o kinematografii. *SEJM*. 1951. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19510660452&SessionID=D85B2600376A1BFFA8168CC81E8E14A22507ED1A> (дата звернення: 12.09.2024).
17. Ustawa z dnia 26 kwietnia 1950 r. o ustanowieniu dnia 1 maja świętem państwowym. *SEJM*. 1950. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.Nsf/download.xsp/WDU19500190157/T/D19500157L.pdf> (дата звернення: 15.09.2024).
18. Ustawa z dnia 4 lutego 1949 r. o utworzeniu i zakresie działania Centralnego Urzędu Radiofonii. *SEJM*. 1949. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19490090050> (дата звернення: 17.09.2024).
19. Ustaw z dnia 22 lipca 1945 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Odrodzenia Polski. *Dziennik Ustaw*. 1945. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/ustanowienie-narodowego-swiet-a-odrodzenia-polski-16778751> (дата звернення: 14.09.2024).
20. Wójcicka E. Niezłomna i Niezwyciężona Danuta Siedzikówna ps. «Inka». *Archiwum ipn*. 2020. URL: <https://ofiary.ipn.gov.pl/ofi/z-archiwum-ipn/aktualnosci/19601,quotNiezlomna-i-Niezwyciezonaquot-Danuta-Siedzikowna-ps-quotInkaquot.html> (дата звернення: 03.09.2024).

21. Wojciechowski M. https://bibliotekapiosenki.pl/utwory/Nie_oddamy_Lwowa/tekst. *Ośrodek Kultury „Biblioteka Polskiej Piosenki”*. 1946. URL: https://bibliotekapiosenki.pl/utwory/Nie_oddamy_Lwowa (дата звернення: 05.09.2024).
22. Дзюба І. М., Жуковський А. І., Железняк М. Г., Луков Л. Д., Слободян В.Р. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ, 2017. URL: <https://esu.com.ua/article-59194> (дата звернення: 07.09.2024).
23. Шупик О., Комедії І. Пир’єва та фільми виробничої тематики Л. Лукова як відповідь на соціальне замовлення часу. *Нариси з історії кіномистецтва України* Київ, 2006. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000014067> (дата звернення: 01.09.2024).

REFERENCES

1. Bereszyński, Z. (2015) Władza, społeczeństwo i działalność opozycyjna na pograniczu Śląska Opolskiego i Czechosłowacji w latach 1945–1989 [Power, Society, and Opposition Activities on the Border of Opole Silesia and Czechoslovakia in 1945–1989]. Starostwo Powiatowe w Prudniku. URL: <https://powiatprudnicki.pl/download/attachment/23166/wielka-ksiega-opozycji-na-pograniczu-tom-2.pdf> [in Polish].
2. Bialasiewicz, L. (2010) Upper Silesia: Rebirth of a Regional Identity in Poland. *Regional & Federal Studies*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/714004749> [in English].
3. Bujko, A. (2012) Dzieje powojennej kinematografii na Warmii i Mazurach (1945–1950) [The Postwar History of Cinematography in Warmia and Mazury (1945–1950)]. Meritum. URL: <https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Meritum/Meritum-r2012-t4/Meritum-r2012-t4-s157-172/Meritum-r2012-t4-s157-172.pdf> [in Polish].
4. Cordell, K. (2018) Politics and Society in Upper Silesia Today: The German Minority Since 1945. Cambridge University Press. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/nationalities-papers/article/abs/politics-and-society-in-upper-silesia-today-the-german-minority-since-1945/8DAC5D1BB51E67DDD170BF08F518919B> [in English].
5. Czapliński, M., Długajczyk, E., Januszewska-Jurkiewicz, J. (2020) SZKICE ARCHIWALNO-HISTORYCZNE [Archival and Historical Sketches]. Archiwum Państwowe w Katowicach. URL: <https://katowice.ap.gov.pl/images/uploads/pliki/szkice-archiwalne-17.pdf> [in Polish].
6. Dekret z dnia 8 maja 1945 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Zwycięstwa i Wolności [Decree of May 8, 1945, on the establishment of the National Victory and Freedom Day]. *Prezydent Krajowej Rady Narodowej* [President of the National Council of the Homeland]. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.Nsf/download.xsp/WDU19450210116/T/D19450116L.pdf> [in Polish].
7. Heffner, K. (2011). Historical divisions of the territory in Central Europe and in different states of the world. *Łódź–Opole*. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=d16bb5593a0d1e9b706e70aee5e2b75c5aea1786#page=59> [in English].
8. Kamusella, T. (2010). Ethnic Cleansing in Silesia 1950-89 and the Ennationalizing Policies of Poland and Germany. *Patterns of Prejudice*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/003132299128810551> [in English].
9. Kudelski, R. (2016). Rewindykacja dóbr kultury na Dolnym Śląsku w latach 1945–1949 [Reclamation of cultural goods in Lower Silesia in the years 1945–1949]. *Kwartalnik Historyczny Rocznik* [Historical Quarterly Yearbook]. URL: <https://bibliotekanauki.pl/articles/601969.pdf> [in Polish].
10. Łaborewicz, E. (2023). Od placu Stalina do alei Piłsudskiego 70 lat Archiwum Państwowego we Wrocławiu Oddziału w Legnicy (1953–2023) [From Stalin Square to Piłsudski Avenue: 70 Years of the State Archives in Wrocław, Legnica Branch (1953–2023)]. *Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Legnicy* [State Archives in Wrocław, Legnica Branch]. URL: https://www.wroclaw.ap.gov.pl/sites/default/files/publikacje/od_placu_stalina_do_alei_pilsudskiego.pdf [in Polish].
11. Linek, B. (2004). Recent Debates on the Fate of the German Population in Upper Silesia 1945–1950. *German History*. URL: <https://academic.oup.com/gh/article-abstract/22/3/372/579246?login=false> [in English].
12. Malik, M. (2023). Działania oświatowo-kulturalne w zakładach pracy na Dolnym Śląsku w latach 1945–1950 [Educational and cultural activities in workplaces in Lower Silesia in the years 1945–1950]. *Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu* [Pontifical Faculty of Theology in Wrocław]. URL: <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ccniw/2/ccniw202.pdf> [in Polish].
13. Marciniak, W. (2020). 17 września 1939 roku w sowieckiej propagandzie, czyli próba usprawiedliwienia bezprawia [September 17, 1939, in Soviet propaganda: An attempt to justify lawlessness]. *Polskie Radio Historia* [Polish Radio History]. URL: <https://www.polskieradio.pl/39/156/Artykul/3241649,17-wrzesnia-1939-roku-w-sowieckiej-propagandzie-czyli-proba-usprawiedliwienia-bezprawia> [in Polish].
14. Marszałek, R. (2008). Kino powojenne. 1945–1989 [Post-war cinema. 1945–1989]. *Akademia Polskiego Filmu* [Academy of Polish Film]. URL: <https://akademiapolskiegofilmu.pl/pl/historia-polskiego-filmu/artykuly/kino-powojenne-1945-1989/219> [in Polish].
15. Replewicz, M. (2023). Bitwa pod Lenino [The Battle of Lenino]. *Dzieje.pl*. URL: <https://dzieje.pl/tag/bitwa-pod-lenino> [in Polish].
16. Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o kinematografii [Act of December 15, 1951, on cinematography]. *SEJM* [Polish Parliament]. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.Nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19510660452&SessionID=D85B2600376A1BF-FA8168CC81E8E14A22507ED1A> [in Polish].
17. Ustawa z dnia 26 kwietnia 1950 r. o ustanowieniu dnia 1 maja świętem państwowym [Act of April 26, 1950, on the establishment of May 1st as a national holiday]. *SEJM* [Polish Parliament]. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.Nsf/download.xsp/WDU19500190157/T/D19500157L.pdf> [in Polish].
18. Ustawa z dnia 4 lutego 1949 r. o utworzeniu i zakresie działania Centralnego Urzędu Radiofonii [Act of February 4, 1949, on the creation and scope of the Central Radio Office]. *SEJM* [Polish Parliament]. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.Nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19490090050> [in Polish].

19. Ustawa z dnia 22 lipca 1945 r. o ustanowieniu Narodowego Święta Odrodzenia Polski [Act of July 22, 1945, on the establishment of the National Day of Polish Rebirth]. *Dziennik Ustaw* [Journal of Laws]. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/ustanowienie-narodowego-swiet-a-odrodzenia-polski-16778751> [in Polish].

20. Wójcicka, E. (2020). Niezłomna i Niezwyciężona Danuta Siedzikówna ps. «Inka» [Unbroken and Invincible Danuta Siedzikówna codename «Inka»]. *Archiwum IPN* [Archives of the Institute of National Remembrance]. URL: <https://ofiary.ipn.gov.pl/ofi/z-archiwum-ipn/aktualnosci/19601,quotNiezlomna-i-Niezwyciezonaquot-Danuta-Siedzikowna-ps-quotInkaquot.html> [in Polish].

21. Wojciechowski, M. (1946). *Nie oddamy Lwowa* [We will not give up Lviv]. Ośrodek Kultury „Biblioteka Polskiej Piosenki” [Cultural Center «Library of Polish Songs»]. URL: https://bibliotekapiosenki.pl/utwory/Nie_oddamy_Lwowa [in Polish].

22. Lukov, Leonid Davydovych / Slobodyan, V. R. (2017). Lukov Leonid Davydovych. In: Dzyuba, I. M., Zhukovskiy, A. I., Zhelezniak, M. H. et al. (Eds.), *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of Modern Ukraine]. National Academy of Sciences of Ukraine, Shevchenko Scientific Society, Institute of Encyclopedic Research of NAS of Ukraine. URL: <https://esu.com.ua/article-59194> [in Ukrainian].

23. Shupyk, O. B. (2006). Komедii I. Pyriieva ta filmy vyrobnychoi tematyky L. Lukova yak vidpovid na sotsialne zamovlennia chasu [Comedies of I. Pyriiev and L. Lukov’s production-themed films as a response to the social demand of the time]. *Narysy z istorii kinomystetstva Ukrainy* [Essays on the history of Ukrainian cinema]. Academy of Arts of Ukraine, Institute of Contemporary Art Problems. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr> [in Ukrainian].